

УДК 007:304:070

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2024.2\(30\).320411](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2024.2(30).320411)

Тетяна ШЕВЧЕНКО

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

доктор філологічних наук, професор

завідувачка кафедри української літератури та компаративістики

shtn75@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8118-9663>

ТЕОРЕТИЗАЦІЯ ЕСЕЮ ЯК ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ: ПИСЬМЕННИЦЬКИЙ ДИСКУРС

***Анотація.** У статті систематизовано аспекти теоретизації есею як художнього твору з погляду сучасних письменників і запропоновано позиціонування цієї теорії в сучасному науковому дискурсі. Письменники, пишучи есеї, а відтак створюючи новий простір для власної самореалізації, одночасно маркують його і як топос усвідомлення самого цього явища. Письменники, міркуючи про сутність монтенівського твору, не формують власне теорію твору, а пропонують нові її аспекти, здійснюють важливі акценти в чинних розробках, індивідуалізують напрацьовані іншими дослідниками позиції. У статті звернено увагу на ці процеси як а пріорі властиві епосі постмодерну. Проаналізовано основні платформи, на яких митці пропонують власну теорію есею: по-перше, передмови до збірок; по-друге, спеціально написаний текст, жанр якого умовно можна окреслити як «есеї про есеї»; по-третє, інтерв'ю чи інші способи публічної презентації власної творчості; по-четверте, засоби, зовсім не пов'язані з письменницькою творчістю: тренінги, вебінари, зустрічі з читачами, публічні лекції тощо. Запропоновано вважати письменницьку теоретизацію есею як альтернативну до офіційної наукової. Зроблено висновок, що письменницькі узагальнення щодо цього твору не можуть претендувати на окрему теорію монтенівського жанру, хіба що її відгалудження; між тим, його здобутки суттєво доповняють і урізноманітнюють чинні напрацювання про цей твір-рефлексію. Висновки зроблено на підставі аналізу різних текстів С. Андрухович, Ю. Андруховича, О. Бойченка, А. Бондаря, І. Бондаря-Тереценка, С. Грабаря, А. Дністрового, С. Жадана, О. Забужко, І. Лучука, М. Лаюка, А. Любки, Б. Матіяш, О. Михеда, В. Неборака, Т. Прохаська, Р. Чопика тощо. Узагальнено, що погляд митців на жанр есею цілком може претендувати на окремий дискурс цього феномену як такого, а деталі авторських опіній є цінними завдяки особистому досвіду самих авторів як практиків і їх умінню цей досвід систематизувати на іншому рівні.*

***Ключові слова:** есей, теорія, письменник, дискурс, жанр, твір.*

Постановка проблеми. Есей як продуктивна письменницька практика сучасного українського літературного процесу уже неодноразово ставав об'єктом наукових студій різних галузей гуманітарного знання. Один із можливих поглядів на есей як на дискурсивну практику відкриває нові можливості його осмислення як з боку критиків і літературознавців, так і самих учасників літературного про-

цесу, більшість із яких мають професійну філологічну освіту, науковий (академічний) чи викладацький досвід у виші, засвідчений статтями, монографіями, захищеними дисертаціями (Ю. Андрухович, О. Забужко, М. Рябчук, С. Жадан, І. Лучук, С. Процюк, О. Бойченко, Р. Чопик, Ю. Покальчук, В. Махно тощо). Маємо виняткову ситуацію в сьогочасному письменстві: есеї творяться тими, хто вдається до їх же осмислення з теоретичного погляду; самі тексти стають платформою обсервації того, якими є сучасні можливості цього твору і чим вони зумовлені, твір письменника з умовною назвою «Есей про есей» стає трендом, новим етапом його власної творчої і водночас літературно-критичної (наукової) діяльності. Це відкриває нові можливості творчої самореалізації есеїстів, які пропонують досі ними не реалізований дискурс письма – письменницький і науковий водночас. І філологічна освіта при цьому – не обов'язкова підстава таких нових проб авторської творчості. Скажімо, Т. Прохасько за освітою – ботанік, Л. Дереш – фінансист, М. Кідрук – енергетик, що не заважає їм писати есеї, а також подекуди здійснювати спроби теоретизації цієї дискурсивної практики, до якої вони вдаються, у власних же творах чи в інший спосіб: на лекціях, курсах, в інтерв'ю, у зустрічах з читачами, дайджести яких активно заповнюють медійний простір, приміром, PEN-клубу. Між тим, професійна філологічна освіта більшості сучасних літераторів, доповнена певним академічним і науковим досвідом, – головний чинник того, що автори не просто продовжують традиції М. Монтеня й В. Шереха, а й активно прагнуть доповнити чинну теорію та історію розвитку жанру / дискурсивної практики, який сьогодні на українських теренах переживає друге відродження. І унікальність цієї ситуації в тому, що теорія есею в такий спосіб твориться за допомогою художніх, наукових (науково-популярних) і філософських практик одночасно, а головне – через власну письменницьку предметну діяльність: власні твори митців стають ілюстрацією їхніх же теоретичних узагальнень. Це є знаковою прикметою постмодерністських реалій сучасної культури, літератури, науки, критики загалом: «За постмодернізму письменники виявляють схильність до суто теоретичних міркувань, а достеменні науковці до художнього письма. Особливого поширення набувають симбіозні жанри, зокрема есе» [10, с. 551].

Отже, **об'єктом** осмислення в цій статті є різножанрові тексти сучасних українських письменників, у яких вони осмислюють, що таке есей як жанр / письмо / дискурсивна практика. **Предметом** дослідження є письменницькі практики теоретизації есею та самі їхні напрацювання в теорії цього твору.

Виклад основного матеріалу. У сучасній художній літературі есей часто перетворюється на платформу для розгляду власної ж сутності з боку авторів. Письменники, створюючи простір для власної нової самореалізації, одночасно формують його і як простір усвідомлення самого цього явища. Тож часто автори, пишучи есей, пропонують свою версію жанру, ними ж створеного. Це може бути спеціальний текст (наприклад, Б. Матіяш [11]), передмова або післямова до збірки, автокоментар до неї (С. Грабар [3]), оприлюднені публічні і непублічні

бесіди [1; 6; 12; 14; 19; 20]. Часто сутність есею осмислюється в процесі самого міркування на тему, далеку від жанрових чи дискурсивних питань – самою логікою певного викладу літератор додає нових нюансів у теорію питання, адже недаремно більшість сучасних митців також активно займаються критикою, редагуванням, перекладами, видавничою справою. Так, цікаві ідеї щодо дискурсу есею знаходимо у творах С. Андрухович [7], І. Бондаря-Терещенка [2], С. Жадана [4], В. Неборака [18] тощо. В якості ілюстрації наведемо позицію М. Рябчука з його книги «Лексикон націоналіста та інші есеї»: «Есей (в ідеалі) – це чисте мистецтво, гра розуму, змагання ідей та інтерпретацій. Його мета – не довести ту чи ту істину, не утвердити нас у якомусь чіткому переконанні, а радше запропонувати модель постійного сумніву й пошуку, поглиблення власних уявлень про світ і про себе в ньому. В цьому сенсі есей завжди трохи іронічний, і так само (само)іронічним зобов'язаний бути автор. Щоразу, говорячи “так”, він готовий почути “але”. А якщо й не почути, то промовити це “але” самому» [18, с. 149].

Тож письменницьку теоретизацію есею ми сприймаємо як альтернативну до наукової або як спів-теоретизацію чи до-теоретизацію цього дискурсу, пропонуємо вважати її внутрішньою на протигагу звичній зовнішній, яка здійснювалася і здійснюється професійними літературознавцями минулого й сучасності. Звісно, «результати» внутрішньої теоретизації не можуть претендувати на окрему теорію монтенівського твору, хіба що її відгалуження; між тим, його здобутки суттєво доповнюють і урізноманітнюють зовнішні узагальнення та систематизацію про сучасний твір-рефлексію, автор яких «заввичай не заглиблюється в тему, а шукає її нові аспекти» [21, с. 30]. Розвиваючи попередню думку, доповнимо її судженнями про те, що й письменники, міркуючи про сутність монтенівського твору, не формують власне теорію твору, а пропонують нові її аспекти, здійснюють важливі акценти в чинних розробках, індивідуалізують напрацьовані іншими дослідниками позиції, що стає можливим через власний чималий есеїстичний досвід тощо. У зв'язку з цим доречно говорити про фрагментарний, а не системний характер цієї внутрішньої теоретизації, на якому, власне, ми і зупинимось.

Усі платформи письменницької теоретизації есеїстики можна систематизувати в такий спосіб: 1) передмови до збірок; 2) предметне осмислення цієї дискурсивної практики в спеціальному есеї, іншими словами у творі, жанр якого умовно можна окреслити «есеї про есеї»; 3) в інтерв'ю чи в інший спосіб публічної презентації власної творчості; 4) за допомогою засобів, зовсім не пов'язаних з письменницькою творчістю: на тренінгах, вебінарах, зустрічах з читачами, у публічних лекціях тощо.

Найпоширеніший формат теоретизації есеїстики як такої – передмова автора до власної збірки, яка є обов'язковим атрибутом такого виду колекції творів. Митці діляться власним розумінням, що таке есей, які засади його функціонування у власній спадщині та не лише в ній, що саме спонукає автора братися за такий вид письма, як есеїст позиціонує таку творчість у контексті іншої. Звісно, найпоширенішими техніками авторських дефініцій есею є метафори, а не ви-

значення, порівняння, а не буквализм, відтворення власних відчуттів у створенні такого виду текстів, а не окреслення чинників психології творчості як такої. Ось, приміром, у передмові Є. Кононенко до збірки «Героїні та герої» читаємо: «Есей – доволі розпливчастий, нечіткий жанр. Рамки тут доволі широкі, в них можна вкласти все, що завгодно, поєднати і довільні рефлексії, і логічні парадигми та висновки. А тому текст, написаний у рамках цього жанру, може бути абсолютно “порожнім”, і наповненим таким змістом, якого не пропонує жоден інший жанр» [8, с. 7]. Тож авторка у поетичний спосіб окреслює такі ознаки твору, як відкритість і варіативність, широта тематики, довільний обсяг і композиція, винятковість художніх практик. О. Забужко намагається у вступному слові до власної книги максимально охопити значення есеїстики і для автора, і для читача, а також вагу цих практик і їх сильні прояви в історії письменства. У передмові до власної збірки есеїв «Планета Полин» авторка міркує не про власне есеїстичні практики, а окреслює соціально-художній портрет митця, який міг їх опанувати і втілити, принагідно міркує і про референтні ознаки твору і з позиції автора, і з позиції читача: «Есеїстика – мистецтво інтелектуальної зрілості, писати (як і читати!) її починають пізно, і тому в ній, на відміну від поезії і прози, я можу достеменно вказати на тих, у кого свого часу вчилася, при тому й цілеспрямовано: це Джордж Орвелл, Врджинія Вулф і Юрій Шевельов. Саме цим трьом я завдячую розумінням: есеїстика – це коли від несподіваного повороту авторської думки тобі зненацька забиває дух, як на гірському серпантині в мить, коли зору відкривається новий краєвид. Тоді мусиш відкласти книжку і від хвилювання трохи пройтися, щоб “упакувати” собі в голову щойно відкритий новий зв’язок між речами, якого досі не помічалось...» [5, с. 8]. Про специфіку есею як жанру тою чи тою мірою також неодноразово йшлося в передмовах збірок есеїстики К. Москальця, Г. Пагутяк, А. Дністрового, В. Махна, Ю. Андруховича, О. Ірванця тощо.

На окрему увагу заслуговує спеціальний письменницький твір, який умовно можна назвати «есеї про есеї» у стилі М. Епштейна. Ідеться про окремий твір, що доповнює іншу добірку творів, у якому той чи той автор береться окреслити той спосіб письма, який для нього став важливим. Скажімо, І. Лучук присвятив есеїстиці окремий твір, названий «Епоха дилетантизму». Дилетантами митець називає есеїстів, проте про докори в некомпетентності чи недолугості в розумінні певних явищ буття в ньому не йдеться. Навпаки, наголошено на дилетантизмі як альтернативі чинному знанню та його обсервації: «Есей від самого свого початку був спробою. І досьогочас есеї залишаються спробами, і нехай так триває. Якщо вже я натягнуто прирівняв есейство до дилетанства, то й епоха дилетантизму може вважатися епохою чергових спроб. І кожна моя антологія є новою спробою. І “Вертоград” не виняток. Тож не випадково й недаремно мова зайшла про епоху дилетантизму. Та все це так чи інак стосується поезії, принаймні під цими палітурками і в поезієзнавчому вимірі» [10, с. 149–150]. Автор

наголошує на винятковому праві митця мати свій погляд на будь-що, і пропонує аматорство – есеїзм – ввести в ранг постійних практик письменника.

Р. Чопик есею присвятив окремий твір у збірці «25 есе про головне». Якщо для інших авторів цієї колекції головними були рефлексії про життя, свободу, кохання, дружбу, мову, творчість тощо, то Р. Чопик головним для себе окреслив есей як об'єкт осмислення, у сутності якого він прагне розібратися всебічно. Для цього він аналізує низку рецензій на есеїстичні збірки, у тому числі власну, цитує авторитетних дослідників (М. Епштейн, Н. Іванова, Т. Гундорова), відшукує дефініції у словниках, коментує їх, перечитує класиків і сучасних митців (М. Гоголь, Т. Прохасько), проводить паралелі із сучасними творами. Зрештою, приходиться до ідеї, що межовість, пограничність – ключові ознаки цього твору, закладені в ньому як першооснова: «Питання не в тім, аби, вивівши есей із царин інших жанрів, оголосити якусь аморфну його “поліжанровість”, і не в тім, аби ствердити, що остання є не простою сумою упізнавання елементів, а дає нову якість, утворює самостійний, “пограничний”, “межовий жанр, але в тім, аби з'ясувати, в чім полягає сама та межовість”» [22, с. 178]. Дослідник предметно наголошує на синтезованому характері цього жанру, що перебуває на підложжі науки і літератури. Зрештою, митець узагальнює: «Есей – це не щось “на межі”, він сам є тією межею, й та межа не розчинена в тумані, не розмита в трясовині, а чітка й непомильна, наче гребінь гірського ґруня, куди з двох боків виходять умовні письменник і науковець [22, с. 179]. Широко послуговуючись образним мовленням, автор виводить власне визначенню есею як текстово-образної універсалії, такого собі когнітивно-психологічного ментального утворення, втіленого у мовній формі. Воно, звісно, віддзеркалює винятково авторський образ цього явища, що ґрунтується на оцінній і асоціативній основі: міжродові і міжжанрові впливи, межові відгуки, паралельні дискурси, художні практики широких можливостей.

Авторські омислення жанру / дискурсивної практики, до якої вдаються літератори, спонукає багатьох із них виступати з публічними лекціями про їх природу, рясно доповнену прикладами з власного письма. Скажімо, таким шляхом пішов А. Любка, прочитавши авторську лекцію «Особливості авторського голосу в українській есеїстиці». Таким же шляхом пішов і Т. Прохасько, активний есеїст сучасності, автор збірок проб «Одної і тої самої», «Відстані та вібрації», «Порт Франківськ», «FM Галичина», лауреат Шевченківської премії 2020 року з есеїстики за збірку «Так, але...». У його публічній лекції «Есей: спроба деконструкції» запропоновано авторський варіант теорії цього твору. У її назві уже закладено парадокс: сам есей – це і є спроба, адже саме це слово есей з французької означає «спроба, нарис, начерк» [15, с. 242]. У публічній лекції письменник окреслює сенс есею як художнього твору, називає чинники зв'язків есеїстики і традиційної художньої літератури та публіцистики, наголошує на ролі соцмереж як імовірній платформі протоесеїстики. У публічній промові автор розкрив сутність цього твору як твору, у якому цілком допускається поєднання

образного і фрагментарного письма, котрі надають есею якість динамічного твору, за допомогою якого авторові вдається адекватно передати свій внутрішній світ, спроектувати власний погляд на реальність, запропонувати власне розуміння краси, гармонії чи чогось, що їм протистоїть. Головне в есеї для письменника – люфт для експериментів.

Окремі дефініції Т. Прохаська про есей можуть претендувати на роль крилатих виразів. Наведемо деякі з них: «Сенс есеїстики – дослідження світу через самого себе, через власну суб'єктність»; «Есеїстика, позбавлена суб'єктності, перестає нею бути»; «Есей – це дослідження, а не ствердження чогось, що є очевидним наперед»; «Мистецтво і література є практикою відсікання»; «Есеїстика не повинна боятися заперечення. Есей – це камертон, що викликає у читача асоціацію з собою» [15]. Наочна прикмета Прохаськової есеїстичної теоретизації – оприлюднення власного письменницького досвіду, розкриття механізмів письменницької діяльності, такої собі чернеткової роботи, відтворення власних відчуттів у створенні та сприйманні такої творчості, прагнення систематизації цих почувань і знань про них у певну цілісність.

Одним із найпоширеніших форматів міркування про сутність есею є інтерв'ю з митцем. Спілкуючись з журналістом про письменницькі здобутки, характеризуючи задум власної книги, митці часто міркують і про саму письменницьку есеїстичну практику ніби зсередини, зупиняючись і на особистісних підходах до неї. Такі бесіди часто зводяться до ідей про прямий зв'язок морфологічних рис текстів з креативними можливостями есеїста, про ідейно-тематичний зміст текстів, зумовлений авторським світоглядом. Митці часто переповідають про власні обставини роботи в межах культурних і громадських дискусій, що вимагає відкритості, рефлексивності, філософічності, творчого використання фактів і традицій національного та іншого письма. Прикладом такого інтерв'ю може бути публікація «Микола Рябчук та Андрій Бондар: “Есеїстика – це віддушину”», яка являє собою інтерв'ю двох митців Видавництву старого Лева 2022 року, коли обох авторів було номіновано на Шевченківську премію. У бесіді митці представили власні видання «Ласощі для Медора» і «Лексикон націоналіста та інші есеї», а також висловили своє бачення того, що таке есеїстика. Так, М. Рябчук назвав есеїстику і поезію видами творчості, що мають спільне підложжя: «Жанр есею дуже близький з поезією, тому що вони обидва асоціативні. Поезія – це спонтанний, примхливий рух образів, які плывуть в довільному напрямку, нераціонально і нелогічно. Вони можуть рухатися в різні боки, але несподівано замикаються якимось ключовим образом, що зводить їх до купи, дає якусь розв'язку. Там само й есей. Тільки есей оперує не образами й метафорами, а асоціативними думками, враженнями» [12]. А. Бондар звернув увагу на вільний характер твору, який склав підґрунтя його збірок «Ласощі для Медора», «Церебро» і «Морквяний лід», і також наголосив на жанрово-родових зв'язках есею: «Есеїстика ближче до поезії, тому що вона залишає більше місця для роздумів в того, хто її прочитав. Вона має відкритішу структуру, вона менш

оповідна, більшою мірою має поєднувати ліричний і драматичний компоненти. Драматургія в есеїстиці походить від теми. Ти обираєш тему, яка хвилює тебе й існує в реальності, а решта – це лірика. Ти мусиш пов'язати ліричне з суспільним, публічне з громадським» [12].

Своєрідну традицію письменницької теоретизації есею запровадили організатори Днів есеїстики у Києві, які щорічно проводяться напередодні вручення Премії модерної есеїстики імені Юрія Шевельова. Тож щороку номінанти цієї премії діляться результатами власного досвіду есеїстичного письма і своїм розумінням його сутності як виняткового жанру. Відтак в інтерв'ю А. Дністрового [20], О. Михеда [6], М. Лаюка [6], С. Андрухович [7], І. Цілик, І. Славінської [14] можна знайти чимало цікавих авторських дефініцій та їх коментарів про новий-старий для них жанр. Наприклад, І. Цілик зацентрувала увагу на феномені «Я-досвід» в есеїстиці, О. Михед і М. Лаюк – на спільному і відмінному в есеїстиці і нон-фікшн, С. Андрухович – на співчутті, яке провокує рефлексію, а А. Дністровий узагальнив ідеї про те, що слугує матеріалом есеїстичного відтворення дійсності для митця: це власний досвід, подорожі, будні і свята. Митець резюмує про есеї так: «Це такий тип письма, коли ти нічого не очікуєш. Тут головне питання твого внутрішнього стрижня, твоєї сили, переконання й узагалі того, що ти хочеш цим донести. Все решта – другорядне» [20].

Висновки. Теоретизація есеїстичних практик з боку письменників цілком може претендувати на окремий дискурс в осмисленні цього феномену як такого. Деталі в теорії есею, на які звертають увагу митці, є цінними завдяки особистому досвіду самих авторів-практиків і їх вмінню цей досвід систематизувати. Відтак ідеї про полідискурсивну і пограничну природу самого цього твору, джерела його народження, феномен мислення митця, який вдається до таких практик, власне художні особливості твору, які віддзеркалюють ідіостиль літератора, цілком можуть доповнити чинну теорію есею як твору нових можливостей письменника з погляду експериментування, демонстрації далекоглядності, реалізації гостроти його мислення, відтворення широкого кругозору, відчування сьогочася, що може постати предметом подальших студій.

Література:

1. Бойченко, О. *Як написати есе*. Retrieved from: <http://surl.li/kyqsmu> (дата звернення 1.10.2024)
2. Бондар-Терещенко, І. (2006). *Метафізичне краснзнавство. Автогеографія*. Харків : Фоліо, 202–219.
3. Грабар, С. (2010). *Метаморфози : статті та есеї*. Київ : Грані-Т.
4. Жадан, С. (2007). *Блок НАТО. Трициліндровий двигун любові*. Харків : Фоліо, 141–218.
5. Забужко, О. (2021). *Планета Полін*. Київ : Комора.
6. Колегіна, Н. *Діалоги про есеїстику: Олександр Михед і Мирослав Маюк*. Retrieved from: <http://surl.li/quitpe> (дата звернення 1.10.2024)
7. Колегіна, Н. *Софія Андрухович про есеїстичне письмо і невловимість досвіду*. Retrieved from: <http://surl.li/lpaauu> (дата звернення 1.10.2024)
8. Кононенко, Є. (2010). *Героїні та герої : статті та есеї*. Київ : Грані-Т.
9. *Літературознавчий словник-довідник* (2007). 2-ге вид., випр., допов. Київ : Академія. (Nota bene).
10. Лучук, І. (2011). *Літературний jazz*. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан.
11. Матіяш, Б. (2005). *Щось на кшталт есеїстики. Критика*. Retrieved from: <http://surl.li/nucekr> (дата звернення: 29.07.2024)

12. Микола Рябчук та Андрій Бондар: «Есеїстика – це віддушину». Retrieved from: <http://surl.li/flkyll> (дата звернення 1.10.2024)
13. Неборак, В. (2015). *Лексикон А. Г. Івано-Франківськ*: Лілея-НВ.
14. Погореляк, О.-Ю. *Діалоги про есеїстику: Ірина Цілик, Ірина Славінська*. Retrieved from: <http://surl.li/hkykdi> (дата звернення 2.10.2024)
15. Прохасько, Т. *Essai de deconstruction (спроба деконструкції)*. Retrieved from: <http://surl.li/iyuyer> (дата звернення 1.10.2024)
16. Прохасько, Т. (2015). *Радість контакту. Розмови з Тарасом Прохаськом*. Львів: Дискурс.
17. Расулова, О. Т. *Лютий. Філософський есей і смисли*. Retrieved from: <http://surl.li/kchhdl> (дата звернення 1.10.2024)
18. Рябчук, М. (2021). *Лексикон націоналіста та інші есеї*. Львів : Видавництво Старого Лева.
19. Славінська, І. Андрій Любка: «Есей – це текст, на якому можна будувати суспільну дискусію». Retrieved from: <http://surl.li/sbxfrp> (дата звернення 1.10.2024)
20. Столар, Я. *Анатолій Дністровий про есеїстичне письмо та імена, які крізь нього проступають*. Retrieved from: <http://surl.li/ctyumh> (дата звернення 1.10.2024)
21. Торговець, Ю. І. (2016). Текст-типологічна специфіка есе: історична ретроспектива. *Філологічні студії. Збірник наукових праць*. Вип. 6, 29–33.
22. Чопик, Р. (2020). І все ж «Есей про есей». *25 есе про головне*. Львів : Лілея-НВ, 176–190.

References

1. Boichenko, O. *Yak napysaty ese* [How to write an essay]. Retrieved from: <http://surl.li/kyqsmu> (access date 1.10.2024) [in Ukrainian].
2. Bondar-Tereshchenko, I. (2006). *Metafizyczne krajeznawstwo. Autoheohrafiia* [Metaphysical local history. Auto-geography]. Kharkiv : Folio. [in Ukrainian].
3. Hrabar, S. (2010). *Metamorfozy : statii ta esei* [Metamorphoses: articles and essays]. Kyiv : Hrani-T. [in Ukrainian].
4. Zhadan, S. (2007). Blok NATO [NATO bloc]. *Trytsylindrovyyi dvyhun liubovi*. Kharkiv : Folio, 2007 [in Ukrainian].
5. Zabuzhko, O. (2021). *Planeta Polyn* [Planeta Polyn]. Kyiv : Komora. [in Ukrainian].
6. Kolehina, N. *Dialohy pro eseistyku: Oleksandr Mykhed i Myroslav Maiuk* [Dialogues on essay writing: Oleksandr Mykhed and Myroslav Mayuk]. Retrieved from: <http://surl.li/quirne> (access date 1.10.2024) [in Ukrainian].
7. Kolehina, N. *Sofia Andrukhovych pro eseistychnе pysmo i nevlovymist dosvidu* [Sofia Andrukhovych on essay writing and the elusiveness of experience]. Retrieved from: <http://surl.li/lnaayy> (access date 1.10.2024) [in Ukrainian].
8. Kononenko, Ye. (2010). *Heroini ta heroi : statii ta esei* [Heroines and heroes: articles and essays]. Kyiv : Hrani-T. [in Ukrainian].
9. *Literaturoznavchyyi slovnyk-dovidnyk* (2007) [Literary dictionary-reference]. 2-he vyd., vypr., dopov. Kyiv : Akademiia (Nota bene) [in Ukrainian].
10. Luchuk, I. (2011). *Literaturnyyi jazz* [Literary jazz]. Ternopil : Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].
11. Matiash, B. (2005). *Shchos na kshalt eseistyky* [Something like essay writing]. Krytyka. Retrieved from: <http://surl.li/nucekr> (access date: 29.07.2024) [in Ukrainian].
12. *Mykola Riabchuk ta Andrii Bondar: «Eseistyka – tse viddushyna»* [Mykola Ryabchuk and Andriy Bondar: “Essay writing is an outlet”]. Retrieved from: <http://surl.li/flkyll> (access date 1.10.2024) [in Ukrainian].
13. Neborak, V. (2015). *Leksykon A. G. Ivano-Frankivsk* : Lileia-NV. [in Ukrainian].
14. Pohoreliak, O.-Yu. *Dialohy pro eseistyku: Iryna Tsilyk, Iryna Slavinska* [Dialogues on Essay Writing: Iryna Tsilyk, Iryna Slavinska]. Retrieved from: <http://surl.li/hkykdi> (access date 2.10.2024) [in Ukrainian].
15. Prokhasko, T. *Essai de deconstruction (sproba dekonstruktsii)* [Essai de deconstruction (attempt at deconstruction)]. Retrieved from: <http://surl.li/iyuyer> (access date 1.10.2024) [in Ukrainian].
16. Prokhasko, T. (2015). *Radist kontaktu* [The Joy of Contact]. Rozmovy z Tarasom Prokhaskom. Lviv: Diskursus [in Ukrainian].
17. Rasulova, O. T. *Liutyi. Filosofskyi esei i smysly* [Philosophical Essay and Meanings]. Retrieved from: <http://surl.li/kchhdl> (access date 1.10.2024) [in Ukrainian].
18. Riabchuk, M. (2021). *Leksykon natsionalista ta inshi esei* [Lexicon of the Nationalist and Other Essays]. Lviv : Vydavnytstvo Staroho Leva [in Ukrainian].

19. Slavinska, I. *Andrii Liubka: «Esei – tse tekst, na yakomu mozhna budувaty suspilnu dyskusiiu»* [An Essay is a Text on Which You Can Build a Public Discussion]. <http://surl.li/sbxfpа> (access date 1.10.2024) [in Ukrainian].
20. Stolar, Ya. *Anatolii Dnistroyi pro eseistychnе pysmo ta imena, yaki kriz noho prostupaiut* [Anatoliy Dnistrovskyyi on Essay Writing and the Names That Shine Through It]. Retrieved from: <http://surl.li/ctyumh> (access date 1.10.2024) [in Ukrainian].
21. Torhovets, Yu. (2016). *I. Tekst-typolohichna spetsyfika ese: istorychna retrospektyva* [Text-typological specificity of the essay: historical retrospective]. *Filolohichni studii. Zbirnyk naukovykh prats*, Vyp. 6 [in Ukrainian].
22. Chopyk, R. (2020). *I vse zh «Esei pro esei»* [And yet «Essay about essays»]. *25 ese pro holovne*. Lviv : Lileia-NV [in Ukrainian].

Tetiana SHEVCHENKO

THEORESIS OF THE ESSAY AS A LITERARY WORK: WRITING DISCOURSE

Abstract. *The article systematizes the aspects of theorizing the essay as a work of art from the point of view of modern writers and proposes the positioning of this theory in the modern scientific discourse. Writers, writing essays and thereby creating a new space for their own self-realization, simultaneously mark it as a topos of awareness of this phenomenon itself. Writers, thinking about the essence of Montaigne's work, do not form the actual theory of the work, but propose new aspects of it, make important accents in current developments, individualize the positions developed by other researchers. The article draws attention to these processes as a priori characteristic of the postmodern era. The main platforms on which artists propose their own essay theory are analyzed: first, prefaces to collections; secondly, a specially written text, the genre of which can be conventionally described as «essay about essays»; thirdly, interviews or other ways of public presentation of one's creativity; fourth, means completely unrelated to writing: trainings, webinars, meetings with readers, public lectures, etc. It is proposed to consider the writer's theorization of the essay as an alternative to the official scientific one. It was concluded that the writer's generalizations about this work cannot claim to be a separate theory of the Montaigne genre, except for its elaboration; meanwhile, his achievements will significantly complement and diversify the current works on this work-reflection. The conclusions were drawn based on the analysis of various texts by S. Andruhovich, Yu. Andruhovich, O. Boychenko, A. Bondary, I. Bondary-Tereshchenko, S. Grabary, A. Dnistrovoy, S. Zhadan, O. Zabuzhko, I. Luchuk, M. Layuk, A. Lyubka, B. Matiyash, O. Mykheda, V. Neborak, T. Prokhaska, R. Chopyka, etc. In general, the view of artists on the genre of the essay may well claim a separate discourse of this phenomenon as such, and the details of the author's opinions are valuable due to the personal experience of the authors themselves as practitioners and their ability to systematize this experience on a different level.*

Key words: *essay, theory, writer, discourse, genre, work.*